

нал-демократичного спрямування ролі політичної освіти і просвіти, недооцінка організаційних і кадрових аспектів партійного менеджменту, а також ролі дискусії в партійному житті та у спілкуванні з «низами», привело до переважання вождизму, монологізму партійних лідерів тощо. В загальному за тим стоїть недооцінка ролі критичної самосвідомості як важливої ознаки якості політичних еліт та як основного засобу радикального перетворення масової свідомості, успадкованої від комуністичного режиму. Але ця критика і самокритика не підважує історичного значення дисидентського руху у тих радикальних політичних перетвореннях, яким є розпад СРСР і крах комуністичного тоталітаризму. Більшість дослідників вважають дисидентський рух *особливим періодом національно-визвольного руху* та визнають його *вирішальну роль* у появі сучасної української незалежної держави. У сучасних публікаціях переважають намагання дати зважену, переважно багатоглядну, оцінку як інтелектуально-культурного руху шістдесятників, так і пов'язаного з ним дисидентського руху.

1. Алексеева Л. История инакомыслия в СССР. – Khronika Press, 1984.
2. Бадзьо Ю. Право жити. – К., 1996.
3. Горбаль М. Один із шістдесяти.

Спогади. – К., 2001. 4. Горинь Б. Не тільки про себе. – К., 2006. 5. Горська А. Червона тіль калини. Листи, спогади, статті. – К., 1996. 6. Дзюба І. М. З крилиці літ. У 3-х томах. Т. 1. – К., 2006. 7. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація. – К., 2005. 8. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987). – Харків, 2003. 9. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. – К., 1995. 10. Лисяк-Рудницький І. Політична думка українських піддранських дисидентів // Історичні есе. Т. 2. – К., 1994. 11. Лук'яненко Л. Не дам загинути Україні. – К., 1994. 12. Маринюк М., Глузман С., Антонюк З. Листи з волі. – К., 1999. 13. Марченко В. Творчість і життя. – К., 2001. 14. Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. – К. 2002. 15. Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Т. 1. Україна. Ч. 1–2. – Харків, 2006. 16. Мороз Р. Проти вітру. – Львів, 2005. 17. Овсієнко В. Світло людей. Мемуари і публіцистика. – Кн. 1–2. – К.; Харків, 2005. 18. Руденко М. Спогади. – К.; Едмонтон; Торонто, 1998. 19. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років. – К., 1998. 20. Сверстюк Є. На святі надій. – К., 1999. 21. Сверстюк Є. «Це вибір» (Біобібліографічний нарис). – К., 2002. 22. Світличний І. Голос доби. – К., 2001. 23. Стус Василь. В житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників. – Балтимор; Торонто, 1987. 24. Українська Гельсінкська група. Упорядкував О. Зінкевич. – Торонто; Балтимор, 1983. 25. Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінкських угод. – Т. 1. Особистості; Т. 2–4. – Торонто; Балтимор, 1983. 26. Український правозахисний рух. Укладач О. Зінкевич. – Торонто; Балтимор, 1978. 27. Чорновіл В. Твори в десятих томах. – Т. 1–4. – К., 2002–2005. 28. Krawchenko V. Social Change and National Consciousness in Twentieth-century Ukraine // Canadian Institute of Ukrainian Studies. – 1987.

Євген Сверстюк

Криза є нагадуванням

У статті подано філософсько-світоглядний аналіз проблем економічної, екологічної і моральної кризи, які мусить здолати українське суспільство.

The philosophical and world outlook analysis of the problems of economical, ecological and moral crisis, which the Ukrainians have to overcome, are given in the article.

Не втішаймо себе тим, що криза світова: вона сидить всередині кожного з нас. І вона стукає у вікно. Схоже, що у вікно кожної хати. Але не всі розуміють, чого стукає. Хтось думає, що то фінансова криза, хтось бачить за тим широку кризу.

Нинішній світ заплутався у власній фальші. Нинішній світ безпринципний і безсоромний. Він пробує легалізувати свою безсоромність одвертим вживанням сороміцьких слів і демонстративною рекламою сексу, щоб приховати брак любові.

А брак любові і радості лежить в основах загальної кризи.

Нас нищили у в'язницях за спробу сказати владі, що її забриханість і безвідповідальність веде до погибелі. Влада впала. Але вигодувані нею карлики втішились, що для них настала свобода набивати пуза і кишені. Вони явили світові нечувану безпринципність і цинізм, перейнявши від своїх «класових ворогів» жадобу власності і патологічний апетит.

Виявилось, що дурне ворогування на ідеологічному ґрунті хоч трохи стримувало і утримувало їх в рамках зовнішньої пристойності... Захід остерігався робити кроки, які морально дискредитують їх в очах світу. Совети вдавали «першу у світі країну соціальної справедливості» і надималися перед камерами іноземців.

Тепер всі змішалось. Злодійство легалізоване, багатство пишається собою, успіх став вище моралі. А сміття перестали прибирати.

На Заході, правда, діє сила традиції і стала звичка дотримуватися чистоти. А у нас часто навіть дітей уже не приносять прибирати за собою. Правда, все ще триває зма-

гання між тими, хто смітить, і тими, хто прибирає. Останні хочуть державної підтримки, а сміттярі сміються.

Задумаємось над таким фактом, взятим з газети: «В автобус заходить група молоді, видно, студенти. Серед них один хлопець час від часу пересипав мову матірніми словами. Я не витримала і зробила зауваження, а він мені у відповідь: “А у нас страна такая”. Я кажу йому: “Какая такая?” “А у нас вон премьер-министр уголовник, чего вы хотите?” Я щось намагалась йому відповісти, але відчувала, що не переконаю. Розгубилася перед такою відвертою, здавалося б, простою аргументацією. Але за простотою ховався глибокий підтекст...».

Минув час. Влада змінилася. Але студент нині може вести далі: «Ви б послушали в парламенті – ще не таке почуєте...».

Такий епізод роззброює і ставить тебе перед стіною dokonаних фактів. Справді, поганий приклад заразливий. Погана вівця всю отару псує. Один злодій кидає тінь підозри на цілу громаду. А всяка пошесть починається з одиниці, яка поширює заразу серед осіб з послабленим імунітетом.

З одного боку, у виправдовуваннях того хлопця є гірка правда і докір. З іншого боку – він нездоровий, і логіка його ущербна. Адже світ тримається не на слабках, а на протистоянні слабостям і недугам. Лікар бореться проти хвороб, але й вчитель бореться проти слабкостей, проти ледачого неучтва. А священник теж лікує гріховні недуги, по суті те ж саме чинить і журналіст – шукає особистості, яка дає добрий приклад долання перешкод, вивчає «історію недуги».

То тільки слабаки і невдахи шукають виправдання своїй деградації, як п'яниці шукають приводу випити.

Однак, коли студент уже заговорив про державну еліту, то значить його, і не тільки його, це діймає. Люди відчують невідповідність особи своєму становищу. Цікаво, що люди це відчують, а сама особа того не відчуває. Хіба це не свідчить про її неповноцінність? Наш обов'язок – пояснювати це людям.

Верховна рада домагається трансляції своїх засідань по радіо, а люди вимикають радіоприймачі. І те змагання з народом вже триває роками... Треба цьому ставити діагноз. Ще можна зрозуміти успішного ділка, що збив собі капітал, достатній для фінансування своєї виборчої кампанії. Звичайно, то мізерна особистість, яка хоче увінчати себе титулом і не розуміє, що насправді посаду прикрашає людина, а не навпаки.

Можна зрозуміти вади характеру і брак освіти. Але не можна вважати нормальною людиною, що придбала собі звання професора, але пише це слово по-російськи «з двома фе»; не розуміючи, що виставляє себе на посміховисько.

Моральна криза є кризою неспроможності, коли цирковий комік розганяється, щоб перескочити бар'єр і, махнувши рукою, обминає його, то це смішно. Але коли добре одягнені і ситі державні люди сідають за кермо, але не знають, куди їхати – це не смішно. І коли вони їдуть туди, де зручніше і легше, а при тому ще й хочуть сподобатися народові – то вже неповага до народу.

Державні лідери повинні стояти настільки високо, щоб бачити, куди правити, що за поворотом, що за горою. Головне, вони повинні розуміти народ і в його сучасному, і в минулому та майбутньому, яким є той народ у кращій своїй частині. Це вічна проблема лідера, який виводить свій народ з рабства на волю. Він сам має бути вільною людиною, і спирається на дужчих і мудріших.

Моральну кризу як неспроможність несе в собі кожна людина, яка не виконує свого обов'язку.

Студент, який не тримається на рівні належної культури, водій, який обминає правила руху, неохайний лікар, недбалый господар... Усіх їх чекає крах і банкрутство. Фінансова криза – то шторм. А діймають людину найбільше свої болячки: невдоволення життям і собою, невміння жити скромно, здоровим життям, неспроможність давати добрий приклад своїм дітям. А в результаті – ледача надія лікувати свої немочі і вади ковтанням чудодійних пігулок – замість змінювати своє життя.

Так чи інакше всім суворе життя нагадує: що посіяв, те й пожнеш.

Нинішній споживацький світ, потураючи людським слабкостям, докотиться до кризи екологічної, яка сприймається людьми як передчуття катастрофи.

В інформаційному просторі у нас постійна війна і катастрофи. На телеканалах виступи перших осіб держави перериває безглузда реклама, зокрема, реклама «народної горілки». При тому в голосі ведучої повідомлення про цю рекламу звучить майже сакральньо. Що після того скаже студент про державу?

В найпоширеніших, масових газетах кримінальні новини випирають і заманюють. Інші матеріали теж мають гнилуватий душок сенсації.

«Незалежне судочинство» і бюрократія жахає людей... Народ не відчуває свободи, важко йому адаптуватися до умов, непридатних до життя.

Чи лякає людей криза? Багато людей подекують, що той чиряк на народному тілі має колись прорвати, то може то й добра криза... У всякому разі політичної і бізнесової верхівки ніхто не жаліє, а про себе народ знає приказку: голий дощу не боїться...

Криза нашої еліти полягає в тому, що їй бракує елементарного розуміння своєї ролі. Інтереси інституції, честь інституції, авторитет інституції – на першому місці, а ти – лише службовець.

Коли ти жертвуєш своїми інтересами задля авторитету інституції і країни, тоді ти важлива особа, якщо ж навпаки – тебе перечікують.

А тим часом розгублені люди чекають чуда...

Звичайно, багато героїв сезону перегорнуть ці «моралізаторські теревені» і посміхнуться. Але мине їх час, і тоді вони придуть до тями: то таки правда, що на фальші, обмані і популізмі можна тільки сповзати вниз. – От ми й приїхали... А життя дає єдиний шанс – засвітитися у сміливій і чесній боротьбі за перемогу правди і закону. Бо життя покращиться, коли кожен буде його покращувати і чимось офірувати для загального добра. Якщо подумати, кожен має якусь силу, кожному випадає нагода бути цілителем.

У всякому разі, нині вже, мабуть, кожен мав нагоду переконатися: «без Бога ні до порога». І тієї висхідної дороги не оминати, якщо шануєш себе.